

Co nowego w edukacji leśnej? Przemyslenia po szóstym Europejskim Kongresie Pedagogów Leśnych 2011

Wiktor Naturski, Anna Pikus

Konieczność prowadzenia edukacji leśnej powoduje, że polscy leśnicy przygotowali i realizują bogatą ofertę edukacyjną skierowaną do dzieci, młodzieży i dorosłych. Wszystko po to, by upowszechnić wiedzę o środowisku leśnym i zrównoważonej gospodarce leśnej. Ale jak się okazuje, najnowsze trendy w europejskiej edukacji leśnej zmierzają w zupełnie innym kierunku. Dąży się do tego, aby w przyszłości nie ograniczać się tylko do kształcenia ekologicznego oraz nie prowadzić edukacji tylko w celu przybliżenia ludziom lasu, gospodarki leśnej i leśników.

W obecnych realiach globalizacji, **las przestaje być celem, lecz staje się środkiem**, za pomocą którego kształtujemy odpowiednie relacje zarówno z ludźmi jak i przyrodą. Celem kształcenia staje się więc, stojący w centrum uwagi, człowiek – myślący i działający w sposób długofalowy i odpowiedzialny.

Aby dokładnie sprecyzować kierunki rozwoju edukacji leśnej i umocnić jej system, podjęto próby zdefiniowania czym tak naprawdę jest edukacja leśna w Europie i jakie działania należy podjąć, żeby stała się ona integralną częścią polityki leśnej Unii Europejskiej. W tym celu podjęto skuteczną próbę stworzenia europejskiej sieci edukatorów leśnych.

Grupa Forestpedagogics Network powstała z inicjatywy leśników austriackich i niemieckich, do których następnie przyłączyli się edukatorzy leśni z kolejnych krajów: Szwajcarii, Węgier, Czech i Słowacji. Grupa zainicjowała swe prace w 2004 roku, natomiast oficjalne działania rozpoczęto od 1 kwietnia 2005 roku. Zadaniem grupy była wymiana doświadczeń i informacji oraz terminologii związanej z edukacją leśną, jak również próba ustalenia wspólnych definicji i standardów jakości edukacji leśnej. Głównymi przesłaniami była chęć zachowania wspólnie wypracowanych wartości lasów i ich funkcji w obliczu postępującej ekonomizacji gospodarki leśnej oraz wniesienie do UE jak i do całej Europy doświadczeń dotyczących edukacji leśnej. Grupa stawiała sobie ambitne zadania: wzmocnienia rangi edukacji leśnej w kręgach politycznych na szczeblu państwowym i unijnym, ugruntowania edukacji leśnej jako zadania służb leśnych, wypracowania i sformułowania programu, standardów dotyczących podstaw programowych, grup docelowych, metod i tematów przewodnich edukacji leśnej oraz rozbudowania europejskiej sieci edukacji leśnej.

Zadania te są konsekwentnie realizowane, a edukacja leśna znalazła swoje miejsce również w strukturach unijnych. W latach 90. XX w., w ramach Komitetu Drzewnego UNECE (United Nations Economic Commission for Europe) oraz Europejskiej Komisji Leśnej FAO utworzono zespół Forest Communication Network. Tworzy go zespół specjalistów z krajów europejskich, zajmujących się komunikacją społeczną w leśnictwie i sektorze leśnym. Właśnie w jej ramach, podczas spotkania FCN w maju 2008 roku w Bilbao **została powołana podgrupa zajmująca się edukacją leśną (UN-ECE/FAO FCN – Subgroup Forest Pedagogics)**. Podgrupa otrzymała do realizacji trzy główne zadania: zebrania najlepszych praktyk i metod edukacji leśnej, wypracowania wspólnych zadań i standardów jakości edukacji leśnej oraz opracowania europejskiej koncepcji edukacji leśnej.

Liderem podgrupy jest Thomas Baschny z Austrii. W prace podgrupy zaangażowane są

osoby z Czech, Niemiec, Norwegii, Słowacji, Słowenii, Szwajcarii, Finlandii, Wielkiej Brytanii, Polski, Francji, Węgier i Luksemburgu. Członkowie podgrupy są przedstawicielami organizacji zajmujących się edukacją leśną w krajach unijnych z organizacji państwowych, lasów państwowych i innych własności, fundacji, stowarzyszeń czy pracownicy sektora drzewnego. Podobnie jak zespół Forest Communication Network, podgrupa jest otwarta dla wszystkich zainteresowanych. FP prowadzi stronę internetową www.forestpedagogics.eu.

Wyniki prac podgrupy FCN będą podstawą do stworzenia spójnej europejskiej koncepcji edukacji leśnej. Do tej pory, na podstawie akcji ankietowej (raporty zwrotne nadeszły z 16 krajów europejskich) przedłożono **pierwszą** wersję koncepcji, którą można streścić w następujących punktach:

- **Las na naszym kontynencie stał się dobrem wymagającym wykształcenia.** Ciągłe rośnie zapotrzebowanie na profesjonalną ofertę szkoleniową dotyczącą lasu, dla której przyjął się termin „edukacja leśna”. Las wykorzystuje się coraz częściej do celów edukacyjnych w długofalowym rozwoju człowieka. Nieunikniona jest więc współpraca w obrębie całej Europy, także w zakresie edukacji leśnej.
- **Dokument Forest Action Plan (plan działań dla leśnictwa wewnątrz wspólnoty) zaleca kształcenie ekologiczne skierowane na las i leśnictwo.** W wielu krajach Europy, leśnicy i właściciele lasów postrzegani są jako pośrednicy między człowiekiem a lasem. To właśnie leśnicy i właściciele lasów są tymi, którzy obecnie kreują i prowadzą większość zajęć z zakresu edukacji leśnej.
- **Co może osiągnąć europejska sieć edukacji leśnej?** Przekaz informacji, zabezpieczenie warunków pracy dla edukatorów, wymiana doświadczeń i informacji, definiowanie i proponowanie standardów, formułowanie kolejnych zadań edukacji leśnej.
- **Co jest celem edukacji leśnej i jak można ją zdefiniować?** W przyszłości nie może być mowy tylko o kształceniu ekologicznym i nie można prowadzić edukacji tylko w celu przybliżenia ludziom lasu, gospodarki leśnej i leśników. Bowiem las nie jest celem, lecz środkiem, za pomocą którego kształtujemy odpowiednie relacje. Celem kształcenia ma być więc stojący w centrum uwagi człowiek, myślący długofalowo i w sposób odpowiedzialny.
- **Trzeba umocnić system edukacji leśnej.** W tym celu podjęto próby zdefiniowania systemu edukacji leśnej w Europie.
- **Edukacja leśna musi stać się integralną częścią polityki leśnej Unii Europejskiej.** Edukacja leśna jest potrzebna i ma przyszłość!
- **Las jest naturalnym miejscem edukacji.** Dzieci i młodzież są z założenia grupą docelową, a nauczyciele naszym najważniejszym partnerem.
- **Należy pozyskiwać i zachęcać kolejnych edukatorów leśnych do uczestnictwa w europejskiej sieci.** Przede wszystkim trzeba przypisać edukację leśną do zadań służbowych leśników w Europie oraz zachęcać właścicieli prywatnych lasów do prowadzenia edukacji leśnej. Edukacja leśna musi rozwijać się jako kierunek kształcenia (średniego i wyższego stopnia) na uczelniach wyższych i w technikach.
- **Czynni edukatorzy leśni powinni się stale kształcić i rozwijać swoje umiejętności.** Europejscy edukatorzy leśni powinni wykorzystywać każdą okazję do wymiany poglądów i uczenia się od siebie nawzajem. Przewiduje się spotkania przedstawicieli krajów sąsiadujących ze sobą, wymianę doświadczeń i informacji, wspólne dokształcanie i warsztaty. Niezbędne są dobre teoretyczne i praktyczne podstawy edukacji leśnej – zbiór najlepszych praktyk.

W celu integracji leśników pracujących na rzecz edukacji leśnej w Europie FP corocznie organizuje **Europejski Kongres Edukacji Leśnej** (European Forest Pedagogics Congress). Efekty tych spotkań to przede wszystkim **rozwijanie współpracy** międzynarodowej w zakresie edukacji leśnej i prezentacja **kierunków rozwoju i kształtu edukacji** leśnej w Europie.

Odbywają się one w konwencji wykładowo-warsztatowej. Do tej pory odbyło się 6 Kongresów.

2006 r. – 1. Kongres w Sopron na Węgrzech, dyskutowano o edukacji leśnej w kontekście jednoczącej się Europy.

2007 r. – 2. Kongres, Gmunden, Austria. Tytuł: „Lasy dla ludzi”.

2008 r. – 3. Kongres, Burfelt, Luksemburg.

2009 r. – 4. Kongres, Lyss, Szwajcaria.

2010 r. – 5. Kongres, Lahti, Finlandia. Tytuł: „Pedagogika leśna – korzystny wpływ na edukację i społeczeństwo”.

W tym roku odbył się już 6 Kongres zorganizowany w bawarskiej miejscowości Freising. Kongres zatytułowano „Edukacja leśna – myśl globalnie, działaj lokalnie”.

W kongresach biorą udział przedstawiciele kilkunastu europejskich krajów, w tym: Austrii, Niemiec, Danii, Norwegii, Słowenii, Francji, Szwajcarii, Szwecji, Luksemburga, Bośni i Hercegowiny, Słowacji, Finlandii, Estonii, Czech, Szkocji, Polski, Belgii, Litwy.

Wśród uczestników można spotkać reprezentantów: lasów państwowych, lasów miejskich, lasów prywatnych, ministerstw, stowarzyszeń, fundacji, centrów edukacyjnych czy uniwersytetów.

Podczas 6. Europejskiego Kongresu Pedagogów Leśnych omówione zostały aktualne koncepcje, wyniki badań i najnowsze osiągnięcia w dziedzinie edukacji leśnej i Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju.

W tegorocznym kongresie wzięło udział prawie 160 uczestników z 18 państw. Został on również zatwierdzony jako oficjalny wkład w ogłoszoną przez ONZ dekadę „Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju” przez niemiecką komisję UNESCO.

Pierwszy dzień Kongresu poświęcono referatom. Najciekawszy i wzbudzający wiele emocji był referat prof. Ute Stoltenberg z Uniwersytetu w Lüneburgu. Jej wystąpienie „Edukacja leśna w kontekście globalnym” dotyczyła tak złożonych tematów jak:

- a) szerokiego pojmowania edukacji leśnej, jako nie tylko wiedzy dotyczącej gatunków występujących w lesie, ale również nauki o światowych zasobach wody pitnej, o nawykach żywieniowych czy wpływanie na krajobraz;
- b) etycznego korzystania z zasobów naturalnych, w myśl pytania czy rzeczywiście mamy prawo do ich eksploataowania w takim zakresie;
- c) odpowiedzialności ludzi za stan przyrody – np. korzystania z produktów wytworzonych z materiałów certyfikowanych, których pozyskanie nie przyczyniło się do dewastacji środowiska czy wykorzystania pracy ludzi (Działając lokalnie, działam również globalnie!);
- d) poczucia sprawiedliwości i empatii w stosunku do wszystkich mieszkańców ziemi;
- e) szacunku i odpowiedzialności za moje działania – tzw. „efekt motyla” – moje najmniejsze działania, np. zakup batonika ma wpływ na mieszkańca Puszczy Amazońskiej.

Kolejne referaty dotyczyły szeroko pojętej edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju, m.in. rozszerzenia współpracy z organizacjami i podmiotami z wszystkich sektorów zrównoważonego rozwoju (ekologicznego, ekonomicznego, społecznego i kulturowego). Podczas kongresu odbyły się również panelowe zajęcia warsztatowe z następujących tematów:

- **Las i klimat** – przykłady zajęć edukacyjnych z wykorzystaniem najnowszych osiągnięć nauki w dziedzinie zmian klimatycznych.
- **Las i historia** – gdzie pokazywano w jaki sposób wplatać historię w działania z zakresu edukacji leśnej.
- **Las i dom** – dyskusja o tym, jak dom, kraj i środowisko, w którym się wychowaliśmy wpływa na postrzeganie przez nas lasów.
- **Las i ochrona przyrody** – dyskusja na temat tego, czy edukacja leśna sprzyja promocji wykorzystania zasobów leśnych czy raczej ochronie przyrody.
- **Las i Nowe Media** – o wykorzystaniu portali społecznościowych (Facebook, Twitter, YouTube) w edukacji leśnej oraz o tym jak stworzyć dobrą leśną grę internetową lub wykorzystać geocaching w edukacji leśnej.
- **„Las i edukacja”** – porównanie sytuacji edukacji leśnej w różnych krajach i poszukiwanie wspólnego celu edukacji leśnej oraz dyskusja nad możliwością unifikacji standardów edukacji leśnej i sporządzenia wspólnej koncepcji edukacji leśnej w Europie.

Głównymi ustaleniami kongresu są: ukierunkowanie edukacji leśnej w stronę zasad i kryteriów Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju, zwiększenie współpracy z organizacjami i podmiotami ze wszystkich sektorów: ekologicznego, ekonomicznego, społecznego i kulturowego na rzecz zrównoważonego rozwoju. Podkreślono także rolę podgrupy FCN-Subgroup Forest Pedagogics w realizacji europejskiego procesu ujednoczenia celów, norm jakości i spójnej koncepcji edukacji leśnej w Europie.

Ciekawym przykładem prowadzenia edukacji leśnej w oparciu o założenia Zrównoważonego Rozwoju jest ośrodek „Dom Lasów” w Stuttgarcie, który uczestnicy Kongresu mieli okazję zwiedzić. Prezentowana jest tam wystawa „Miasto – Las – Świat”. Najważniejszym zadaniem ośrodka, wystawy i prowadzonej tam edukacji leśnej jest edukacja dla zrównoważonego rozwoju. Oczywiście zrównoważony rozwój opiera się tutaj na relacjach życia codziennego odwiedzających z lasem i ogólnie środowiskiem przyrodniczym. Obejmuje on integrację, trwałość, zależność, podmiotowość i sprawiedliwość – kształtując odpowiednie, proekologiczne postawy, oparte na zrozumieniu konsekwencji wyborów, które podejmuje współczesny człowiek.

Co ciekawe, nie ma tu nakazów i zakazów, oprócz tych podyktowanych przepisami BHP. Ekspozycje można zwiedzać swobodnie, wszystkiego można dotykać. Jest to zabieg celowy, kształtujący współpracę i wzajemne zaufanie. Doświadczenie twórców Ośrodka wskazuje, że ten kredyt zaufania dany zwiedzającym opłaca się. Oprócz usterek spowodowanych eksploatacją nie ma praktycznie żadnych zniszczeń czy kradzieży.

Oprócz typowych zajęć edukacyjnych w ośrodku odbywają się również konferencje czy inne imprezy jak na przykład nocne pokazy filmowe.

Coraz wyraźniej można zauważyć, że w wielu krajach europejskich edukacja leśna realizowana jest w myśl założeń i standardów edukacji dla zrównoważonego rozwoju (ang. ESD). Kierunek ten, uwzględniający oprócz typowej nauki o lesie bardzo szeroki zakres tematów społecznych, ekonomicznych, ekologicznych i kulturowych jest na pewno wyzwaniem dla osób prowadzących edukację leśną, ale jest równocześnie niezwykle atrakcyjny i dobrze przyjmowany przez odbiorców edukacji leśnej.

Idea zrównoważonego rozwoju wywodzi się z leśnictwa. Po raz pierwszy o zrównoważonym rozwoju mówili właśnie leśnicy – np. Hans Carl von Carlowitz (w 1713 roku), który sformułował zasadę trwałości użytkowania lasu. Skoro zasada zrównoważonego rozwoju

ma swoje korzenie w leśnictwie, to nie kto inny jak właśnie leśnicy powinni robić wszystko, żeby promować edukację dla zrównoważonego rozwoju.

Ciekawie przedstawiają się również wyniki krótkiej ankiety, którą przeprowadziliśmy podczas trwania XVI Konferencji WZEL w Rogowie. W ankiecie, którą wypełniło i oddało nam 26. uczestników konferencji, postawiliśmy następujące pytania:

1. Czy potrzebne jest stworzenie europejskiej koncepcji edukacji leśnej i europejskich standardów edukacji leśnej? (Odpowiedź na „tak” – 18 osób, na „nie” – 8 osób).
2. Czy edukacja leśna powinna być edukacją dla zrównoważonego rozwoju? (Odpowiedź na „tak” – 24 osoby, na „nie” – 2 osoby).
3. Czy ktoś z Was prowadzi zajęcia zgodnie z zasadami edukacji dla zrównoważonego rozwoju? (Odpowiedź na „tak” – 21 osób, na „nie” – 5 osób).

Z ankiety wynika dosyć jasno, że edukatorzy leśni obecni na rogowskiej Konferencji jednoznacznie opowiadają się za kierunkiem edukacji leśnej w stronę edukacji dla zrównoważonego rozwoju. Wielu z nich uważa również, że prowadząc zajęcia edukacyjne realizują standardy i założenia ESD.

Najwięcej wątpliwości uczestnicy Konferencji mieli z wyrażeniem aprobaty na unifikację zasad i standardów edukacji leśnej w całej Europie. Obawy te są zrozumiałe i wynikają przede wszystkim z braku wspólnej polityki leśnej w UE, a co za tym idzie różnego podejścia krajów europejskich do edukacji leśnej. Należy mieć jednak nadzieje, że inicjatywy związane z europejską siecią edukatorów leśnych pozwolą stworzyć wspólne ramy dotyczące głównych kierunków i wysokich standardów jakości edukacji leśnej realizowanej w Europie.

Summary: What's new in forest education? Conclisions on the 6th International Congress in Forest Pedagogics 2011. 6th International Congress in Forest Pedagogics 2011 was held under the slogan “Think globally – act locally”. During the congress few issues were discussed, such as: the current concepts, research findings and recent developments in the field of forest education and Education for Sustainable Development.

This year's congress was attended by almost 160 participants from 18 countries. It was approved as an official contribution to the decade “Education for Sustainable Development” announcement by the UN.

The main findings of the congress were: forest education principles and criteria of Education for Sustainable Development and to increase cooperation with organizations and entities from all sectors – environmental, economic, social and cultural heritage for benefitting sustainable development. An interesting example of conducting forest education based on the basis of Sustainable Development is the center “Haus des Waldes” – house of forest in Stuttgart.

Key words: forest education, forest pedagogs of Education for Sustainable Development, International Congress in Forest Pedagogics

Wiktor Naturski
Stowarzyszenie Edukatorów Leśnych
Nadleśnictwo Ustroń
w.naturski@katowice.lasy.gov.pl

Anna Pikus
Centrum Informacyjne Lasów Państwowych
Stowarzyszenie Edukatorów Leśnych
a.pikus@cilp.lasy.gov.pl